

Lopend *Vuur*

Onverhard wandelen

TeVocht in Limburg

**TeVocht
septemberwandeling**

Toekomst TeVoet

**Pelgrimeren
in Nederland**

Vergaderlocatie redactie

Van de redactie

In dit decembernummer van Lopend Vuur vervolgen we onze (wandel)tocht langs de provincies van Nederland.

Na Friesland, Zeeland, Flevoland en Gelderland is nu Limburg aan de beurt. We hadden al bijna geschreven 'Zuid-Limburg', maar na lezing van dit nummer zult u begrijpen dat Limburg veel meer te bieden heeft dan alleen de paden in het meest bekende, zuidelijke deel. Daar worden misschien de meeste wandelmogelijkheden geboden, maar anderzijds liggen Noord- en Midden-Limburg voor de meeste Nederlanders wel weer een stukje dichterbij. En wat Zuid-Limburg tot nu nog niet heeft en de rest van Limburg wel: een wandelnetwerk.

In dit nummer dan ook een artikel over de TeVoet septemberwandeling in de buurt van Maastricht en de beschrijving door Jos van der Heide van een rondwandeling door de Maasduinen vanuit Arcen, vrijwel volledig onverhard.

Limburg wordt vaak ook geassocieerd met kapelletjes en kruisbeelden op kruispunten van landwegen. En je zou daarom misschien denken dat pelgrimspaden vooral in Limburg te vinden zijn. Maar niets is minder waar, zoals te lezen valt in het overzicht van meerdaagse paden. Wie een wandelroute zoekt met aandacht voor bezinning kan in héél Nederland terecht.

Nieuwe natuur biedt ook weer nieuwe wandelmogelijkheden. Maar ook nieuwbouwwijken doen dat. Dus waarom niet eens een kijkje nemen bij de Zuidas in Amsterdam? Geen toerist te bekennen.

Lopend Vuur is vooral ook een verenigingsblad. Daarom ook aandacht voor wat onze regionale contactpersoon in Limburg bezighoudt. Ook hier trekken TeVoet en Wandelnet vaak samen op. Over die samenwerking tussen de twee organisaties is op de buitengewone ledenvergadering van 16 november uitvoerig gesproken. Een informeel verslag vindt u in dit nummer van Lopend Vuur.

We wensen u weer veel lees- en wandelplezier!

Colofon

Lopend Vuur is het ledenblad van de vereniging TeVoet. Het verschijnt drie maal per jaar.

Jaargang 25 • nummer 3 • december 2019

Redactie

Aan dit nummer van Lopend Vuur werkten mee: Nico van Delft, Alice Drenthe, Diny van Faassen, Niek Fraterman, Jos van der Heide, Constance Kemperman, José Noijons, Jan Tekstra en Herman Wehkamp. Reacties en bijdragen kunnen worden gezonden naar: redactielopendvuur@tevoet.nl

Vereniging

TeVoet heeft ten doel het in ruime zin behartigen van de belangen van de wandelaar in Nederland. TeVoet zet zich in voor behoud, verbetering en uitbreiding van onverharde paden. TeVoet streeft naar een optimale wandelinfrastructuur die goed toegankelijk (en bewegwijzerd) is voor de recreatieve wandelaar en die bovendien de mogelijkheid biedt interessante cultuurhistorische en landschappelijke elementen aan de wandelaar te tonen. Meer informatie over de vereniging TeVoet is te vinden op www.tevoet.nl

Lidmaatschap

Voor het aanmelden van nieuwe leden en voor verhuisberichten: Ledenadministratie TeVoet, P.C. Hooftlaan 111, 3351 EL Papendrecht, ledenadministratie@tevoet.nl. Bankrekening NL49INGB0000372685 ten name van TeVoet. Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt €17,50 per jaar. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij vóór 1 december schriftelijk is opgezegd bij de ledenadministratie.

TeVoet is erkend als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

Bestuur

Voorzitter:
José Noijons (voorzitter@tevoet.nl)
Secretaris:
Niek Fraterman (secretaris@tevoet.nl)
Penningmeester:
Nico van Delft (penningmeester@tevoet.nl)
Bestuurslid contactpersonen en organisaties:
Ineke Thierauf (bestuurslid1@tevoet.nl)
Bestuurslid 2:
Bertie Schonk (bestuurslid2@tevoet.nl)

Regiocontactpersonen

Contactinformatie van de regiocontactpersonen is te vinden op de website van TeVoet www.tevoet.nl
Vereniging > Regio's

Vormgeving en druk

Obreen Media, Hendrik-Ido-Ambacht

Het volgende nummer van Lopend Vuur verschijnt in april 2020. Inleveren van kopij vóór 1 maart 2020 bij: redactielopendvuur@tevoet.nl

*Foto omslag: Septemberwandeling Maastricht
Niek Fraterman*

4

Van het bestuur

5

Interview met Diny van Faassen,
regiocontactpersoon Limburg

6

Septemberwandeling TeVoet Maastricht

8

Wandeloeverleg Limburg: interview met
Jan Tekstra

9

Visit Zuid-Limburg: Interview met Herman Wehkamp

10

Arcen en de Maasduinen: een rondwandeling
in Midden-Limburg

13

Impressie Buitengewone Ledenvergadering

14

Novemberwandeling TeVoet Utrecht

15

Hoge verwachtingen: een wandeling over
de Zuidas

17

Meerdaagse wandelroutes: Pelgrimeren

19

De paden op ...

20

Nieuws

Van het bestuur

In het najaar heeft het bestuur van TeVoet aan de leden van de vereniging een uitnodiging gestuurd om op een buitengewone ALV met het bestuur van gedachten te wisselen over de toekomst van TeVoet. Het bestuur heeft geconcludeerd dat het werven van nieuwe leden en een betere spreiding van leden over het land te wensen overlaait: het ledenaantal loopt gestaag terug.

Tegelijkertijd constateert het bestuur dat de Stichting Wandelnet meer en meer aan de belangenbehartiging vorm en inhoud geeft. Veel activiteiten van Wandelnet overlappen met die van TeVoet. Veel actieve TeVoeters zijn ook vrijwilliger bij Wandelnet.

Het bestuur is van mening dat kennis en activiteiten van actieve leden van de vereniging TeVoet ook in de toekomst van groot belang zijn voor de belangenbehartiging van de wandelaar. De expertise van TeVoeters bij de inzet voor een goede wandelinfrastructuur met voldoende onverharde paden moet behouden blijven. Een meerderheid van het bestuur concludeerde dat het goed was om daarbij de mogelijkheden te verkennen tot het samengaan van de vereniging met de stichting Wandelnet.

Op de uitnodiging om de buitengewone ALV bij te wonen en met het bestuur van gedachten te wisselen zijn ca. vijftig reacties gekomen, zowel van degenen die zo'n samengaan een goed idee vinden als van leden die vinden dat het van belang is dat de onafhankelijke vereniging TeVoet blijft voortbestaan. Tijdens de ALV heeft het bestuur met de aanwezige leden over deze zaken in een goede sfeer vergaderd.

Het bestuur van TeVoet beraadt zich nu over mogelijke volgende stappen. Daarover worden de leden in de loop van december 2019 geïnformeerd. Zij krijgen dan ook het verslag van de bijzondere ALV toegestuurd, alsmede de reacties van voor – en tegenstanders van een samengaan met Wandelnet.

En natuurlijk wenst het bestuur u weer veel wandelplezier in 2020, misschien te beginnen met de TeVoet Nieuwjaarwandeling in Zuid-Holland op 18 januari 2020 (zie Nieuws).

José Noijons, voorzitter

Elders in dit blad treft u een informeel verslag aan van de bijzondere ALV (red.)

Contributie 2020

We zijn al weer in de laatste maand van 2019 en dat wil zeggen dat over enkele weken de contributie voor 2020

moet worden voldaan. Ook in 2010 zal er drie maal een Lopend Vuur verschijnen, zullen er wandelingen worden georganiseerd en door actieve leden worden gewerkt aan het verbeteren van de (on)verharde wandelinfrastructuur en viert TeVoet haar 25-jarig jubileum.

Bij deze Lopend Vuur zit voor de leden die niet voor 1 december hun lidmaatschap hebben opgezegd een envelop als adresdrager, waarin een brief met het verzoek om de contributie – die per 1 januari verschuldigd is – op de rekening van onze Vereniging over te maken. Wij verzoeken u dringend om in elk geval vóór 31 januari 2020 uw contributie van € 17,50 over te maken. Velen zijn gewend om altijd iets extra's over te maken en hoewel we zeker geen armlastige vereniging zijn: dat is altijd welkom.

Opheffen barrières

Zoals bekend mag worden geacht, hebben wij een potje beschikbaar voor het oplossen van barrières in (onverharde) wandelroutes. Iedereen die vindt dat er ergens een goede doorgang moet komen op een wandelroute kan daarvoor bij de penningmeester (penningmeester@tevoet.nl) een verzoek om een bijdrage indienen. Het zal duidelijk zijn dat wij daar geen dure oplossingen van kunnen betalen.

Ledenwerfactie

In 2018 heeft het bestuur van TeVoet een actie opgezet, waarbij de gedachte was dat ieder lid een nieuw lid aan zou brengen. Deze actie is in 2019 gecontinueerd, maar heeft slechts negen nieuwe leden opgeleverd. In 2019 zijn er tot medio november 14 nieuwe leden bijgekomen, terwijl er 34 hebben opgezegd.

Emailadressen

Nog steeds moeten wij naar ca. 50 leden brieven sturen omdat wij van hen geen e-mailadres hebben. Krijgt u alle correspondentie per post, dan verzoeken wij u om alsnog uw e-mailadres naar de ledenadministratie te sturen: ledenadministratie@tevoet.nl

Nico van Delft, penningmeester/ledenadministrateur

TeVoet in Limburg

Interview met Diny van Faassen

In het meinummer van Lopend Vuur stond Gelderland centraal, nu is de provincie Limburg aan de beurt.

Diny van Faassen is daar onze regiocontactpersoon.

Wandelen is voor Diny een speciale beleving: “Je ruikt, je voelt, je kijkt en je luistert: je gebruikt al je zintuigen. Het is een intensieve onderneming waardoor je je kunt ontspannen. Als je fietst moet je afstappen als je wat nader wilt bekijken, je raakt uit je ritme.”

Een langgerekte provincie

Regiocontactpersoon in Limburg voor TeVoet is Diny van Faassen. Van héél de provincie Limburg, ook al woont ze in Zuid-Limburg en wandelt ze daar misschien het meest. Maar vlak Noord- en Midden-Limburg niet uit: daar kun je ook prachtig wandelen. Denk bijvoorbeeld aan het Nationaal Park De Maasduinen ten noordoosten van Venray. Of het Nationaal Park De Meinweg met zijn ongerepte natuur in de buurt van Roermond. Bekend om de zichtbare geschiedenis van de turfwinning is Nationaal Park De Groote Peel, op de grens van Limburg en Noord-Brabant. Zo kun je langs de mooiste plekken in Midden-Limburg wandelen, maar ook over de grens in Duitsland en België. “Dus als je aan Limburg denkt, denk dan niet meteen alleen aan het zuiden”.

Wandeloeverleg

Diny is ooit gevraagd om regiocontactpersoon te worden. En van het een kwam het ander: zij heeft het Wandeloeverleg Limburg opgezet, samen met de belangenbehartiger van Wandelnet. Daar zijn ook anderen bijgekomen, zoals de coördinator van het Routepunt Visit Zuid-Limburg en coördinatoren van de lange-afstandspaden en streekpaden in Limburg. Dit Wandeloeverleg speelt in op de actualiteit, bijvoorbeeld toen de Buitenring Parkstad Limburg (rond Heerlen en omliggende gemeenten) werd ontwikkeld. Het Wandeloeverleg heeft toen de knelpunten voor de wandelaars in kaart gebracht en die bij de projectcoördinator en betrokken gemeentes neergelegd. Voor nagenoeg alle problemen is er een oplossing gevonden. Zo bleken er ‘faunadoorsteekjes’ te zijn gepland, maar daar mocht de wandelaar geen gebruik van maken. Omdat wandelaars met honden daar de rust zouden verstoren. Uiteindelijk is het gelukt voor de andere wandelaars toestemming te krijgen om daar te lopen. Je hoort vaak dat wandelaars en fietsers elkaar in de weg zitten, maar wandelaars en natuur kunnen ook conflictsituaties opleveren.

Netwerken

Het is van belang dat de regiocontactpersoon een goede relatie heeft met de verschillende gemeenten. Diny benadrukt dat gemeenteambtenaren meestal heel toegankelijk zijn:

“Veel gemeenten zijn zelf actief op wandelgebied en zij zijn de beheerders van de met gekleurde paaltjes gemarkeerde wandelroutes in Zuid-Limburg”. Misschien moet het Wandeloeverleg vaker in contact treden met de provincie, zeker nu er een wandelnetwerk voor Zuid-Limburg wordt ontwikkeld (zie het interview met Herman Wehkamp elders in dit blad). Voor dat netwerk worden nieuwe routes gemaakt, maar er dreigen ook routes te vervallen. Diny is bezorgd over wie daarover gaat beslissen. Er zijn altijd verschillende belangen. Zo zal de horeca graag de routes langs hun zaken laten lopen. Niet dat Diny daar bezwaar tegen heeft: prima een café langs de route, maar dat mag niet ten koste gaan van de “kleine paadjes, want die zijn nu juist vaak onverhard”.

De jeugd van tegenwoordig

Diny hoopt ook jonge mensen enthousiast te maken voor het wandelen. In deze tijd dat velen meer op hun mobiele telefoon kijken dan om zich heen in de natuur, is dat lastig. Maar misschien kun je ze trekken door te wijzen op de gps-tracks die ze op hun telefoon kunnen downloaden. “Maar uiteindelijk moet je daar wel voor lopen, je moet wat doen.” Misschien ook spreekt het jonge mensen aan dat wandelen en mindfulness goed samengaan. “Je omgeving vraagt de aandacht van je zintuigen: zien, ruiken, horen en voelen - bij onverhard wandelen ook letterlijk de grond onder je voeten voelen.”

José Noijons

Septemberwandeling TeVoet

Maastricht

Alice Drenthe en Diny van Faassen uit de Regio Limburg van TeVoet organiseerden de septemberwandeling, dit jaar in en om Maastricht. Het is werkelijk prachtig weer na weken van storm en regen. De route start op een terras aan de Maas nabij het Waterpoortje. En omdat het hier Limburg is, hoort bij de koffie natuurlijk vlaai naar keuze, aangeboden door het bestuur. Ik moet bekennen dat ik zo lekker in de zon zit te genieten dat ik maar met enige moeite overeind kom om met zo'n twintig mensen, leden en introducés, aan de wandeling te beginnen.

Al op het Maasterras, maar ook op diverse andere plaatsen, krijgen we uitleg van wat er te zien is, niet alleen van organisator Alice maar ook van Jan Tekstra, een zeer actief en deskundig lid van het Wandeloverleg Limburg. De informatie die ze geven sluit aan bij het uitgebreide achtergrondmateriaal dat de deelnemers van tevoren was toegestuurd. Dat is wat ik bij TeVoet waardeer: dat je niet alleen wandelinformatie krijgt, maar ook geïnformeerd wordt over cultuurhistorische en natuurwaarden.

Onderweg is er veel te zien: prachtige natuurpanorama's en oude bouwwerken. Halverwege de wandeling belanden we in de ENCI-groeve met alweer een heerlijk terras. We worden wel gewaarschuwd dat als er schoten klinken, we vooral niet verder moeten gaan. Die klinken niet, zodat we door kunnen lopen door een soort maanlandschap. Het is er behoorlijk warm. Even later komt er wel een conditieproef: een niet te vermijden trap van 210 treden! Op weg naar boven krijg je informatie over de verschillende aardlagen en de fauna en flora die bij die lagen hoorden.

Boven aangekomen hebben we een prachtig uitzicht over de ENCI-afgraving. Ook al heeft de industrie het oorspronkelijk landschap verwoest, we krijgen er wel iets bijzonders voor terug. Nou goed, voor één keer dan, want het is toch bepaald niet de bedoeling dat we zo ingrijpen in het landschap.

Aan het eind van de tocht wacht ons weer een terras, op het terrein van de voormalige Tapijnkazerne, waar we afscheid nemen van Alice en Diny. met dank voor deze prachtige wandeling waarvoor sommigen van ons vele uren hebben gereisd. Het was zeer de moeite waard, want dit landschap is uniek voor Nederland.

José Noijons

Graafkunst in ENCI-groeve

Om te lopen

De route start bij NS-station Maastricht Centraal. De totale lengte is 15 km. In de bebouwde kom zijn de wegen verhard, daarbuiten grotendeels onverhard. Gedetailleerde informatie over de route is te vinden op de website onder het tabblad Wandelroutes<TeVoet wandelroutes><TeVoet wandelroute 014 Maastricht Sint Pietersberg.

Rondje Sint Pietersberg

De route start in Wijck, gelegen aan de oostkant van de Maas. Over de Stenenwal en langs het Wycker Waterpoortje (onderdelen van de Wycker stadsomwalling), komen we bij het voormalige terrein van de aardewerkfabriek Société

Céramique, later gefuseerd met de Koninklijke Sphinx. Hier ligt nu een moderne wijk, ontworpen door Jo Coenen (o.a Centre Céramique) en met gebouwen van bekende architecten zoals Aldo Rossi (Bonnefantenmuseum), Mario Botta (La Fortezza), Alvaro Siza (Toren van Siza). Vanaf de voetgangersbrug, de Hoeg Br gk, over de Maas, zien we de Sint-Pietersberg al liggen. Aan de overkant van de brug stroomt de Jeker in de Maas. Deze twee rivieren hebben feitelijk de Sint-Pietersberg ‘gemaakt’ (zie inzet).

Sint-Pieter-Boven

Langs de Maas lopen we naar Sint-Pieter Boven. Hier woont André Rieu, de beroemdste inwoner van Maastricht, in het kasteeltje Huis De Torentjes. Dan bereiken we het plateau, dat redelijk vlak is en op +101 m NAP ligt. Hier is een uitstapje naar de hoeve Lichtenberg aan te raden. Deze hoeve is gebouwd op de resten van het middeleeuwse kasteel Lichtenberg. Aan het begin van de 80-jarige oorlog had de hertog van Alva hier zijn hoofdkwartier. Vanaf de oude torenru ne is het uitzicht over de Maas geweldig. Door het hellingbos weer naar beneden, en via het Buitengoed Slavante, met een eigen wijngaard, bereiken we de ENCI fabriek.

ENCI: fabriek en groeve

In het begin van de twintigste eeuw is de ENCI (Eerste Nederlandse Cement Industrie) hier begonnen met het afgraven van de Sint-Pietersberg voor de productie van cement. De aanblik van de groeve is overweldigend. Momenteel wordt de groeve omgevormd tot natuur- en recreatiegebied. De kalkgraslanden worden hersteld, en er zijn hier het afgelopen jaar 30 nieuwe Nederlandse insectensoorten ontdekt. We wandelen door de groeve. Je waant je in een andere wereld. In de wanden zijn de vuurstenen goed zichtbaar, evenals de gangen van het gangenstelsel. In deze gangen overwinteren vele soorten vleermuizen.

Plateau Sint-Pietersberg

Tegen de noordwand van de groeve gaat de route via de nieuwe trap weer naar een spectaculair uitzichtplatform en het eindpunt van het Pieterpad (zie foto). Het plateau had in het verleden ook een belangrijke strategische functie. Iets verderop ligt het fort Sint Pieter. De wandeling gaat verder langs de westrand van de groeve, waar je vanaf de Kiekoet (vogelkijkscherm) een mooi uitzicht hebt op de Oehoevallei, het leefgebied van de grootste uilen van Nederland. Daarna daalt de route af door het ENCI-bos naar het Jekerdal.

Jekerdal

Sinds 2013 is het Jekerdal samen met de Sint-Pietersberg een Natura2000-gebied. Aan de overkant van de Jeker ligt de Apostelhoeve, de oudste wijngaard (en een van de

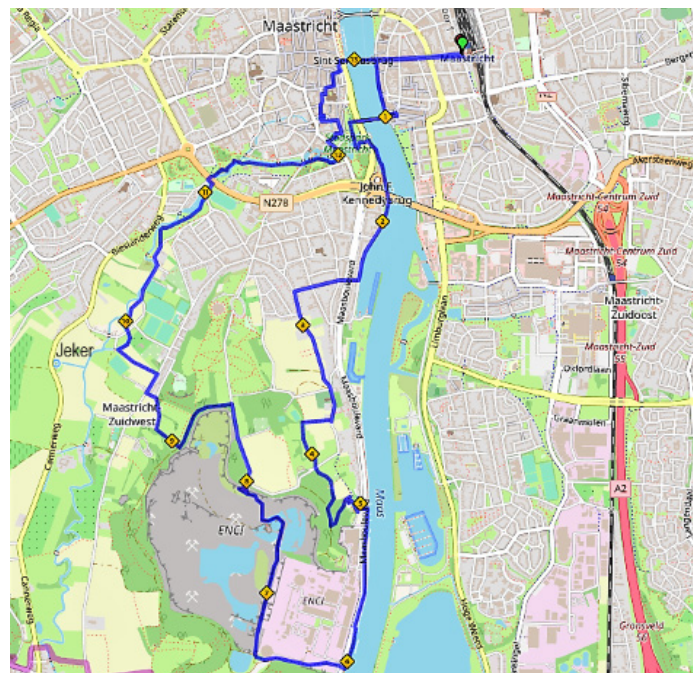

Jekerdal met Apostelhoeve

grootste) van Nederland. We bereiken de stadswallen van Maastricht. Hier splitst de Jeker zich: een tak loopt langs de stadsmuur, de andere gaat door de binnenstad. Via de Bisschopsmolen, waar nog steeds de echte Limburgse vlaaien gebakken worden, komen we op het Onze-Lieve-Vrouweplein. Een bezoek aan Maastricht is niet compleet zonder het opsteken van een kaars bij Slevrouwe in de kapel van de Sterre der Zee. En daarna is het heerlijk uitrusten op een van de Maastrichtse terrassen.

Alice Drenthe

Internationaal wandelgebied Sint-Pietersberg
De Sint-Pietersberg is het gebied ten zuiden van Maastricht tussen het Maasdal en het Jekerdal, met een Nederlands deel, een Vlaams deel en een Waals deel.
Met behulp van Europese subsidies is hier een prachtig wandelgebied ontstaan. Informatie over dit gebied is te vinden op www.sintpietersberg.org

Een barrière-specialist in Zuid-Limburg

Gesprek met Jan Tekstra

We kennen Jan van het Wandeloverleg Limburg. Hij liep mee met de TeVoet-wandeling in september in Maastricht en vertelde over de resten van de oude romeinse brug, die bij het startpunt van de wandeling nog in de Maas liggen. Een paar weken later praat ik met hem door over zijn ‘werk’ als belangenbehartiger. Jan zou je een barrière-bestrijder kunnen noemen.

Hoe is het zo gekomen

Toen Jan in 2014 met pensioen ging, vertrokken hij en zijn vrouw voor een lange wandeltocht: het Pieterpad van Zuid naar Noord, om al wandelend afstand te nemen van het werkend leven. Onderweg ontstond het idee om ‘iets’ voor het wandelen te gaan doen. Thuis gekomen nam hij contact op met Ankie van Dijk van Wandelnet. En toen was het snel geregeld en werd hij belangenbehartiger van Wandelnet.

Jan kent Zuid-Limburg als zijn broekzak: hij is geboren en getogen in Nuth en woont in Landgraaf. Hij heeft meer dan 40 jaar gewerkt bij Rijkswaterstaat ‘in het natte’. Dat wil zeggen dat hij ook de andere kant van Zuid-Limburg, waar de Maas loopt, goed kent. Een ideale combinatie dus als je succesvol het belang van de wandelaar wilt dienen.

Timing en samenwerken

De aandacht van Jan is gericht op kansen en barrières. Hij zoekt in lokale kranten naar grote en kleine infrastructurele projecten, en onderzoekt dan of die consequenties kunnen hebben voor de wandelaar. Vaak wel dus, zoals bijvoorbeeld bij de aanleg van de Buitenring bij Heerlen, of het project ‘Ruimte voor de Rivier’ bij de Maas. De grootste uitdaging is om er op tijd bij te zijn. Vaak worden de gevolgen pas zichtbaar bij de uitvoering. Maar dan ben je vaak te laat. De plannen zijn al helemaal klaar, de motivatie om die nog te wijzigen is klein, en de mogelijkheden heel beperkt of veel te duur. Het is dus zaak om in de planfase al mee aan de tekentafel te zitten. En dan is men vaak bereid om ook met de wandelaar en de fietser rekening te houden.

De weg kennen in dit werkveld en goede contacten helpen dan enorm. Inmiddels heeft Jan dat dik voor elkaar. Hij trekt veel samen op met de lokale afdeling van de Fietzersbond. En dat werkt prima: de problemen zijn vaak dezelfde. Je hebt samen meer invloed, en bij de uitwerking kun je ook aandacht geven aan de verschillen. Bij voorbeeld niet een gedeeld pad, maar een fietspad met een onverhard wandelpad ernaast. Zo is hij nu bezig met de Leisure Lane: een strook die ontwikkeld wordt voor langzaam verkeer van 26 km lang door het buitengebied van de Oostelijke Mijnstreek, langs heide en zandafgravingen en recreatie.

Foto: Niek Fraterman

Spoorbarrières

NABO's (niet-automatisch-bewaakte-overwegen) hebben ook al jaren Jans aandacht. Jaren geleden bracht hij alle NABO's in Zuid-Limburg in kaart voor Wandelnet. Ook signaleert hij waar het spoor een ongewenste barrière vormt. Bij het station in Nuth is er bijvoorbeeld wel een bewaakte spoorwegovergang over de eerste spoorbaan om op het perron te komen, maar een overgang over het tweede spoor is er niet. En daardoor kunnen wandelaars niet het achter het spoor gelegen wandelgebied bereiken. Tot nu toe was zijn lobby zonder resultaat, maar nu een wat verder gelegen NABO gesloten gaat worden, is er meer bereidheid om naar de aanpassing van de overweg bij het station te kijken. En de Leisure Lane wordt dan ook bereikbaar. Soms moet je dus ook geduld hebben. Sneller ging het bij het oplossen van een knelpunt bij Schin-op-Geul. Daar ontdekte Jan een dichtgemetseld tunneltje onder het spoor. Na overleg met Prorail en de gemeente Valkenburg werd dat tunneltje in ere hersteld (zie Lopend Vuur, september 2019). Wel jammer dat zijn advies over de verlichting niet is overgenomen.

Wandelpaden

Soms doet Jan ook verbeteringsuggesties voor paden. Maar dat wordt niet opgepakt. En dan laat hij dat maar. “Aan een dood paard blijf ik niet trekken. Al die verschillende organisaties die hun eigen paden en boekjes willen hebben, allemaal ego's.” Dat komt de afstemming ook niet ten goede. Een wandelnetwerk zou een goede basis kunnen zijn.

Wandeloverleg Limburg

Jan maakt deel uit van het Wandeloverleg Limburg, dat bestaat uit belangenbehartigers van Wandelnet (een voor Noord-Limburg, een voor Midden-Limburg, en Jan voor Zuid-Limburg), TeVoeters, en padcoördinatoren. De groep komt twee maal per jaar bij elkaar om elkaar te informeren en te inspireren. De contacten zijn goed, maar iedereen zit ver van elkaar. “Als het nodig is weten we elkaar te vinden.” Juist die verschillende achtergronden van de deelnemers in het Wandeloverleg vindt Jan zinvol. “Met elkaar samenwerken en niet met de ruggen naar elkaar blijven staan.”

Alice Drenthe

Visit Zuid-Limburg

Interview met Herman Wehkamp

Voor je werk steeds bezig zijn met wandelen en fietsen: Herman Wehkamp vindt dat hij misschien wel de mooiste baan van Limburg heeft. Hij is namelijk coördinator van het Routepunt Zuid-Limburg, onderdeel van de organisatie Visit Zuid-Limburg, de vroegere VVV <<https://www.visitzuidlimburg.nl/>>.

Diverse recreanten

Het werk van coördinator Herman Wehkamp bij Routepunt Zuid-Limburg bestaat uit het beheren van de toeristische routes in de streek. Niet alleen die voor de wandelaars, maar ook die voor de fietsers, de ruiters, de mountainbikers en de automobilisten. Het voordeel van het beheer in één hand is dat je erop kan toezien dat de verschillende recreanten elkaar niet in de weg lopen of rijden. Overigens zijn de wandelaars wel zijn grootste doelgroep, want Zuid-Limburg is toch vooral een wandelregio.

De bewegwijzering in Zuid-Limburg loopt nu nog door middel van gekleurde paaltjes, maar er wordt gewerkt aan het opzetten van een nieuw wandelnetwerk, zoals dat ook al in Noord- en Midden-Limburg beschikbaar is. Hier is sprake van de wet van de remmende voorsprong. Veertig jaar geleden was Zuid-Limburg een van de eerste regio's waar een systeem van gekleurde paaltjeswandelingen werd opgezet en dat geeft men niet zo gemakkelijk op.

Online en in het veld

Het huidige wandelnetwerk is geïntegreerd in de website RouteYou.com. Daar zijn alle 337 wandelroutes gratis downloadbaar. De wandelaar vindt daar ook extra informatie zoals bezienswaardigheden en de aanduiding verhard/onverhard. Per maand wordt deze website meer dan een miljoen keer bezocht! In het geplande nieuwe wandelnetwerk worden de gekleurde paaltjes vervangen door paaltjes met knooppuntaanduidingen, zoals die ook elders in het land worden gebruikt. Dit sluit aan bij het systeem dat ook in België en Duitsland wordt gebruikt, waardoor je makkelijk uitstapjes over de grens kan maken. Daarnaast worden er nieuwe

routes ontwikkeld, zoals bijvoorbeeld over het terrein van de ENCI bij Maastricht, waar de recente TeVoet-wandeling doorheen voerde (zie elders in dit blad). Knooppuntpalen komen op de plaatsen waar nu nog een 'woud' aan gekleurde paaltjes langs de kant van het pad staan.

Wandelkaarten

Het is jammer dat op dit ogenblik, enkele uitzonderingen daargelaten, geen LAW's in de routeplanner en op de wandelkaarten staan aangegeven. Dat zou het Routepunt wel graag willen, maar het heeft daar geen toestemming voor van de beheerders van die wandelroutes. Het is ook wel een probleem, want als er iets in een LAW verandert, moet dat ook in de routeplanner en op de kaarten worden verwerkt. Dat vraagt de nodige coördinatie.

Het Routepunt heeft ervoor gekozen hun routes niet alleen elektronisch (via internet), maar ook op kaarten en in boekjes beschikbaar te stellen. Het is hun ervaring dat wandelaars, zeker als ze het gebied niet zo goed kennen, graag die informatie op papier hebben. Kaarten en boekjes hebben nog een bijkomend voordeel: van de opbrengst wordt een deel van de activiteiten van het Routepunt betaald.

Valkenburg wandelgemeente van 2019

Mede dankzij de inspanningen van het Routepunt is Valkenburg dit jaar uitgeroepen tot dé wandelgemeente van Nederland. De jury was vol lof over de wijze waarop de gemeente was gepresenteerd. Visit Zuid-Limburg heeft een hoogteroute ontworpen, waarin de mergel en de hoogtes centraal staan. Het is een pittige route van circa 15 kilometer die om Valkenburg heen loopt en die alle highlights laat zien. Volgens de jury heeft Valkenburg een groot totaal aanbod aan wandelingen die prima bereikbaar zijn en ondersteund worden door goed kaartwerk.

Wehkamp benadrukt dat er nog veel meer te wandelen is in Zuid-Limburg dan op de bekende plekken zoals de Pietersberg, het Drielandenpunt of het Vijlenerbos. Ga ook eens wandelen langs de Maas, bij Stein, in het Savelsbos bij Margraten of bij Susteren in het smalste stukje van Nederland. Op zondagmiddagen is het hier en daar waarschijnlijk druk, maar zeker in de eerste helft van de week kun je overal in Zuid-Limburg heerlijk rustig wandelen.

José Noijons

Paaltjesroute

Arcen en de Maasduinen

Een rondwandeling in Midden-Limburg

Het Limburgse Arcen is bekend van het kasteel en van de Hertog Jan brouwerij. Deze rondwandeling, met het predikaat 'premium' en veel onverharde paden, laat zien dat dit gebied veel meer cultuurhistorie herbergt. De wandeling begint in het centrum van Arcen en brengt je al snel naar de oever van de Maas. Met een grote boog loop je dan door afwisselend gebied en eindig je bij het kasteel.

Heerlijkheid Arcen

Al in de vroege Middeleeuwen speelde Arcen een rol in de historische ontwikkelingen op de oostelijke oevers van de Maas. Arcen behoorde oorspronkelijk tot het territorium Straelen; na diverse machtswisselingen werd het deel van het graafschap Gelre, het gebied rond het stadje Geldern (nu in Duitsland). In deze tijd ontwikkelde Arcen zich tot succesvolle handelsplaats en werd het in 1330 een zelfstandige heerlijkheid (hoewel het nooit stadsrechten kreeg). Het graafschap groeide door schenkingen, huwelijken en andere veroveringen uit tot het hertogdom Gelre, waarvan ook de huidige provincie Gelderland deel uitmaakte. Maar met het begin van de Tachtigjarige Oorlog in 1568 viel het hertogdom uit elkaar: het noorden sloot zich aan bij de opstandelingen, het zuiden (Opper-Gelre, waarin Arcen lag) bleef deel van de Spaanse Nederlanden. Tot het begin van de 18e eeuw, toen met het einde van de Spaanse overheersing Opper-Gelre Pruisisch werd. Ook dat was maar tijdelijk: bij de herschikking van Europa nadat Napoleon was verslagen (in 1815) werd het westelijk deel van Opper-Gelre (ongeveer het huidige Noord-Limburg) toebedeeld aan de Verenigde Nederlanden.

Al die machtswisselingen, strijd aan de grenzen en onderlinge vetes laten hun sporen na. Arcen is daar niet aan ontkomen. Ook riep het succes van Arcen de wrevel op van Venlo, wat ertoe leidde dat die stad in 1586 Arcen platbrandde, en in één moeite werd ook het St Barbaraklooster meegenomen. En de meest recente ramp: aan het eind van de Tweede Wereldoorlog lag Arcen geruime tijd in de frontlinie en is toen veelvuldig gebombardeerd. Aan het eind van de boulevard langs de Maas zie je links de Schanstoren uit de 15e eeuw: de ruïne van één van de drie tolpoothen die er ooit stonden.

De Wymarsche Watermolen

Net buiten Arcen kom je langs de Wymarsche Watermolen. Dit is een dubbele watermolen in de Lingsforterbeek: één rad

Schanstoren Arcen

drijft een oliemolen aan, het andere een korenmolen. De eerste molen werd verwoest in 1646 bij het (zoveelste) Beleg van Venlo, de huidige molen stamt uit 1677. Na zware beschadigingen tijdens de Tweede Wereldoorlog is de molen in de periode 1978-1990 weer gerestaureerd. Op het terrein van de watermolen zetelt graanbrandery De IJsvogel en kun je de producten van de stokerij (en andere heerlijkheden!) uitproberen.

Landgoed Arcen

Het landgoed Arcen is een natuurgebied van 494 ha, gelegen ten zuiden en oosten van Arcen. Het ligt tussen de Maas en de Duitse grens in de uiterwaarden van de Maas en op de Maasduinen. Langs de Maas ga je door het natuurontwikkelingsgebied Barbara's Weerd. Dit gebied is vernoemd naar het gelijknamige klooster uit 1450, dat hier stond. In 1586 is dat tijdens het Beleg van Venlo door de Spanjaarden verwoest. Restanten van het klooster met vijver en hof zijn nog te zien in het bos aan je rechterhand. Nadat je de Rijksweg bent overgestoken ga je een bosgebied in bestaande uit naaldbomen op rivierduinen. Hier kom je in het gebied van de Maasduinen met zijn diversiteit aan landschappen. (Zie ook kadertekst)

Vennen

Net na de oversteek ligt oud gemengd bos met bomen van 250 jaar oud. Hier leven bosuil, appelvink, zwarte specht, eekhoorn en rosse vleermuis. Omringend zie je oude stuifzandgebieden en schrale graslanden met moeraskartelblad. Verderop kom je langs moeras- en vennengebieden als Geldersch Vlies, Mussenslenk, Kloosterpoel en Straelens Schuitwater. Vlak bij de

grens loop je langs de Straelense Broek; in het rietveld daar komen de kleine karekiet, rietgors en blauwborst voor. Na het landgoed loopt de route een stukje op de grens met Duitsland. Even later kruis je het tracé van de Fossa Eugeniana.

De Maasduinen

De Maasduinen zijn een rivierduingordel op de oostoever van de Maas tussen Mook en Belfeld, zo'n 60 km lang en 3 tot 5 km breed. Het gebied bestaat uit heide, stuifzand, bos, de Maasplassen en natuurlijk de Maas. Dit bijzondere landschap is gevormd in de laatste ijstijd, het Weichselien, zo'n 20.000 jaar geleden. Het aaneengesloten landijs bereikte Nederland toen niet, maar het klimaat was hier wel erg koud en droog. Er groeiden geen bomen. Nederland lag in een poolwoestijn waarin de wind vrij spel had. Hierdoor ontstonden windafzettingen van zand. Met de krachtige westenwind werden zo de Maasduinen op de oostoever van de Maas opgeworpen. In latere tijden vestigde de mens zich in dit gebied: een rivieroever kende meestal relatief vruchtbare grond en was bosrijk met een rijke dierenverscheidenheid waar goed te leven viel. Vanaf het begin van onze jaartelling nam de bevolking steeds meer toe, wat uiteindelijk leidde tot overbegrazing van de heidevelden en kaalslag van de bossen waardoor stuifzanden hun kans kregen. In de 19e eeuw werd dit bestreden door grootschalige herbebossing; in de 20e eeuw kwam er aandacht voor de geologie en de natuurwaarden. Een deel van het gebied is nu samengebracht in het Nationaal Park De Maasduinen.

Een onvoltooid kanaal

In de 16e eeuw werd de Maas steeds belangrijker als handelsroute en verkeersweg tussen de Zuidelijke Nederlanden en het noorden en oosten. Omdat deze route door toenemende tolheffing en stapelrechten van oeversteden steeds duurder werd, ontstond het idee een kanaal te graven tussen de Schelde en de Rijn. Na ettelijke onderzoeken naar geschikte routes werd gekozen voor een eerste deel tussen de Maas en de Rijn, een tracé van zo'n 50 km. Het kanaal werd vernoemd naar Eugenia, de toenmalige Spaanse regentes in Brussel, en kreeg de naam Fossa Eugeniana. In 1626 werd begonnen met de werkzaamheden. In het begin verliepen die voorspoedig, maar al snel openbaarden zich moeilijkheden in het terrein. Bovendien werkten politieke tegenstanders de aanleg tegen en vernielden de noordelijke opstandelingen gereedgemaakte stukken. Toen de Staatse Nederlanden door veroveringen de Maas onder controle kregen, werd het project rond 1630 opgegeven. Wel was het doel bijna bereikt: ter hoogte van Arcen is het uitgegraven deel nog goed te zien.

Fossa Eugeniana

Fort Hazepoot

Vlakbij de grens passeer je Fort Hazepoot, één van de verdedigingsforten bedoeld om de Fossa Eugeniana te beschermen. Oorspronkelijk was de naam Lingsfort, Hazepoot was de plaatselijke naam afgeleid van Gerrit Haesenvoet, één van de ontwerpers van het kanaal. Fort Hazepoot is het grootste fort langs het kanaal omdat hier een kwetsbare sluisentrapp moest worden gebouwd om het niveauverschil met de Maas te overwinnen. Het is een *fort royal*, een dubbele schans aan weerszijden van het kanaal. De aarden wallen, vier bastions en de droge grachten zijn nog duidelijk herkenbaar in het terrein. Misschien is dit wel het vreemdste en meest indrukwekkende monument van de Tachtigjarige Oorlog in Nederland!

Na het fort loop je langs de Fossa en ziet je een gerestaureerde brug. Dan steek je het kanaaltracé over en loop je door de vallei van de Lingsforterbeek.

Beek en Berg

De Lingsforterbeek ontspringt in Duitsland en loopt langs Fort Hazepoot met een grote boog via de oostzijde van Arcen langs het kasteel naar de Wymarsche Watermolen, om daar uit te monden in de Maas. In het noordelijke deel van dit gebied is enige tijd geleden een ecologische verbindingzone gecreëerd tussen de grote heideverbindingen in de zuidelijke Maasduinen en de Zwarte Berg aan de rand van Arcen. De Zwarte Berg is een hoog, geïsoleerd gelegen zandduin, oorspronkelijk met oude eikenhakhoutstoven, open zandgronden, typische diersoorten als veldkrekel, zandhagedis, bastaardzandlopkrekel en blauwvleugelsprinkhaan. Na de Zwarte Berg loop je de bebouwde kom van Arcen binnen en bereik je het kasteel met zijn tuinen.

Kasteel Arcen en kasteeltuinen

Kasteel Arcen is een dubbel omgracht statig buitenhuis, gebouwd in opdracht van de hertogen van Gelre. Het huidige hoofdgebouw stamt uit het begin van de 18e eeuw; de huidige voorburch uit 1653. Het kasteel staat op de plek van een in 1646 verwoeste voorganger uit de 14de eeuw, met de naam Huys den Kamp, gebouwd toen Arcen een zelfstandige heerlijkheid werd. Het buitenhuis staat op een eiland binnen de binnenste grachtengordel. Op die gordel bevinden zich rond een ruime Kasteelhof nog het Koetshuys, de Orangerie en een poortgebouw. In de diverse bouwwerken zijn originele elementen bewaard gebleven. Het kasteel fungeert tegenwoordig vooral als expositieruimte, trouwlocatie en feestzaal; het Koetshuys dient als restaurant en ontvangstruimte.

Kasteeltuinen

Het park

Bijzonder zijn de kasteeltuinen. Het park met een oppervlak van circa 32 ha is ontworpen door de landschapsarchitect Niek Roozen. Het park is zó opgezet dat er in de verschillende seizoenen altijd iets te zien is. Dat heeft geresulteerd in 18 verschillende tuinen, onderverdeeld in twaalf thema's. Zo zijn er een barok Rosarium, een Water- en Beeldentuin, het Lommerrijk, en de Vallei met verschillende karakteristieke planten uit diverse klimaatzones. Daartussen stromen er verschillende beekjes en watervallen. Op het terrein leven daarnaast bijzondere diersoorten als de zwarte zwaan, de valkparkiet, het helmparelhoen, de ooievaar, de koi en de belgasteur.

Handig om te weten: in de wintermaanden sluiten de poorten van het park. Vanaf april is een bezoek weer mogelijk. Vanaf het kasteel loop je terug naar het centrum van Arcen en kom je uit bij het startpunt van de wandeling.

Om te lopen

De gevolgde route is de Premiumwandelaroute Arcen van de Maasduinen.Wandel.Wereld. Het is een rondwandeling van 15,3 km, buiten de bebouwde kom van Arcen vrijwel volledig onverhard. De beschrijving begint op het Raadhuisplein in Arcen (bus Venlo-Nijmegen, halte Arcen Koestraat). Ga door het steegje naast Brasserie Alt Arce (met bord VVV-Infopunt) naar de Maasoever. Hier linksaf, volg verder de routemarkering: donkere, vierkante bordjes met een witte M.

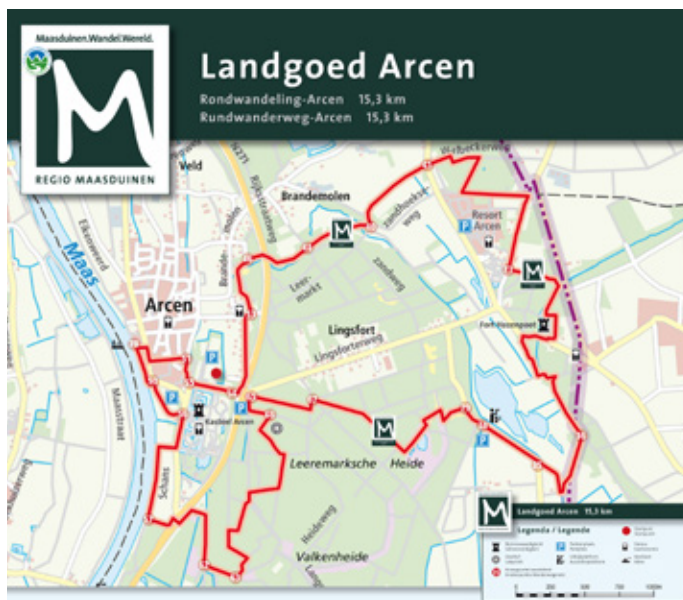
Per auto: rij naar het kasteel; daar is ruime parkeergelegenheid en een info-bord. Loop vandaar naar het centrum.

Mits aangelijnd mogen honden mee. De route is het hele jaar toegankelijk.

Horeca: centrum Arcen, bij de Wymarsche Watermolen, bij Fort Hazepoot, kort na de Zwarte Berg, bij het kasteel.

Gedetailleerde kaart: zie <www.grenspark-mns.nl/download/1/FolderPWWArcen.pdf> (met knooppuntnummers). Voor gedetailleerde kaart en GPX ook: <www.afstandmeten.nl/index.php?id=2496694>.

Met dank voor de verkregen route en informatie aan Alice Drenthe, het Routebureau Noord-Limburg, het Limburgs Landschap en Wikipedia.

Tekst: Jos van der Heide

Foto's: Kasteel Arcen,
Jos van der Heide

Buitengewone vergadering 16-11-2019

Een impressie

Bij het ter perse gaan van dit nummer van Lopend Vuur was het officiële verslag van de buitengewone algemene ledenvergadering van 16 november 2019 nog niet beschikbaar. Onderstaande impressie is een persoonlijk verslag van één van de redacteurs van TeVoet.

Een zaaltje op tweehoog achter aan de Mariaplaats is het trefpunt voor een bijzondere vergadering.

Wordt hier de knoop doorgelaten over het voortbestaan van de vereniging? De ontvangst is hartelijk en de koffie staat klaar. Naar binnen!

Voorzitter José Noijons opent de zitting en benadrukt dat dit geen besluitvormende vergadering is. Laat daar geen misverstand over bestaan. Het bestuur heeft zich in een notitie uitgesproken over de toekomst van TeVoet en wil daarover in gesprek met de leden. 24 van hen zitten rond de tafel en stellen zich één voor één voor. Een enkele argeloze wandelaar daargelaten, zijn de meesten actief in den lande. Gezien het onderwerp was dat ook te verwachten.

Bij punt 2 van de agenda, het centrale onderwerp, namelijk de toekomst van TeVoet, neemt bestuurslid Bertie Schonk het woord. Zij brengt in herinnering dat het in april 2015 lastig was een nieuw bestuur te vormen. Dat bestuur heeft zichzelf de opdracht gegeven de vereniging te laten groeien en actieve leden te werven in alle regio's. Wat gedaan en bereikt is, wordt kort toegelicht: een nieuwe website, aanhalen regiocontacten, bezoek aan andere organisaties zoals Wandelnet, ledenwerving, ANBI-status en zo meer. Een wel heel wrange constatering is dat het rapport 'Wandelen over Netwerken' breed verspreid is, maar door niemand opgepikt. Is de ambitie waargemaakt? Niet echt. Leg je dan je functie neer en breng je de vereniging in een impasse, zoals in 2015? Nee.

De voorzitter neemt hier het stokje over en verklaart dat 4 van de 5 bestuursleden volledig achter het gepresenteerde voorstel staan, namelijk opheffen (dat moet zijn 'ontbinden') van de vereniging en samengaan met de stichting Wandelnet. Het 5e lid, Ineke Thierauf, kan zich hier deels vinden. Benadrukt wordt dat de activiteiten van TeVoet belangrijk zijn en ook moeten blijven bestaan. Dat kan gewaarborgd worden door samen te gaan met Wandelnet. Is TeVoet daar ook welkom? Ja, dat blijkt uit informele gesprekken. De consequenties bij de stellingname van het bestuur zijn helder:

- blijft TeVoet bestaan dan moet men op zoek naar nieuwe bestuursleden
- als twee derde van de leden akkoord gaat met opheffen en samengaan, dan blijft het bestuur nog 1 jaar aan om e.e.a. in goede banen te leiden.

De voorzitter had gevraagd om niet tussentijds te reageren, maar te wachten tot punt 3. Daarbij krijgt nu bestuurslid Ineke Thierauf als eerste het woord. Zij aarzelt bij de voorgestelde fusie. TeVoet is een onafhankelijke vereniging met leden die zeggenschap hebben. Dat het ledental terugloopt, is niet relevant, als je maar impact hebt. Binnen Wandelnet werkt dat niet zo. Donateurs kunnen niet bereikt worden voor activiteiten en vrijwilligers staan er niet op de eerste plaats. Dan volgen de reacties van de aanwezigen. En die zijn heel divers, zoals:

'Vind maar eens nieuwe bestuursleden.'

'In Zuid-Holland stelt Wandelnet niets voor.'

'Naast opzeggingen komen er ook steeds nieuwe leden bij.'

'Het tegengeluid van Eeffien Huizing c.s. had naar alle leden verstuurd moeten worden.'

'Wandelnet is een top-down organisatie en heeft een slechte onderlinge communicatie.'

'Hoe waarborg je kennis & kunde?'

'Doel en activiteiten van TeVoet gedijen het beste in een zelfstandige vereniging.'

'De aanpak van het bestuur lijkt op sturing in een bepaalde richting.'

'Lokale kennis en belangenbehartiging zal verdwijnen.'

'Samen ben je sterker.'

'Een zelfstandig TeVoet is een papieren tijger tegenover een slapende, zelfvoldane leeuw (= Wandelnet).'

'Introduceer verschillende soorten lidmaatschap.'

'Complimenten voor het bestuur.'

'De belangstelling voor verhard wandelen neemt toe.'

Er is geen toekomst meer voor TeVoet.'

'Aan een dood paard moet je niet meer sjoeren.'

'Er is leven na de dood. Probeer vanuit een onafhankelijke (machts)positie een duurzame relatie aan te gaan.'

En toen was het - eindelijk - pauze...

Voordat punt 4 'Voorlopige conclusies' aan de orde komt, gaat de voorzitter in op het niet vooraf rondsturen van het tegengeluid van Huizing c.s. Er waren namelijk veel meer (50) reacties, mondeling en schriftelijk. Alles of niets toesturen was toen de overweging. Toegezegd is dat bij het officiële verslag van deze bijeenkomst alle reacties gevoegd worden.

Na veel discussie komt onder andere naar voren dat er een werkgroep zal moeten worden geformeerd die diverse scenario's zal uitwerken, randvoorwaarden opstellen en daarover in gesprek zal gaan met Wandelnet. De uitkomst daarvan kan aan alle leden worden voorgelegd. En ga direct op zoek naar nieuwe bestuursleden!

Punt 5: de website en Lopend Vuur horen bij de vereniging. Bij een fusie zullen ze waarschijnlijk verdwijnen. Bij een voortbestaan zal daar met het nieuwe bestuur over gesproken moeten worden. Voorlopig blijft de website in de lucht en het volgende nummer van Lopend Vuur ligt in mei 2020 op de mat.

Na de sluiting wacht een verrassing: Bertie Schonk is aspirant-stadsgids en zal ons voorgaan in een wandeling langs de stadsbuitengracht van Utrecht. 's Ochtends hing er wat spanning in de lucht, maar de afloop was in een goede sfeer. Naar buiten!

Constance Kemperman

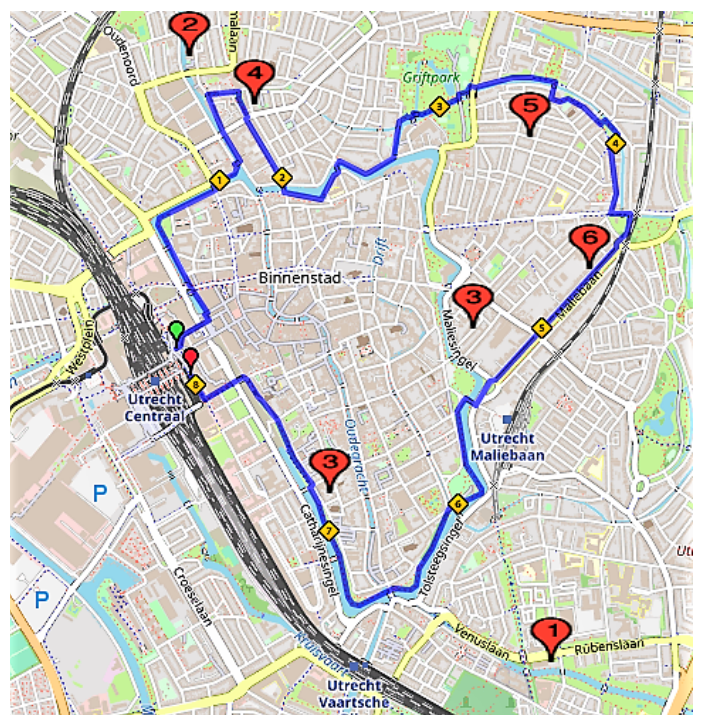
En dan lekker naar buiten!

Zaterdagmiddag in Utrecht, drukte alom en ook nog een anti-abortusdemonstratie. Dus...we lopen met een grote boog om de Dom. De 'boog' verbindt de Kromme Rijn [1] met de Vecht [2], ten oosten en ten westen van de Dom en vormt zo een 'rechthoekige ellips': de Stadsbuitengracht of Singel [3]. Ze omsluit maar liefst een 132 hectare groot gebied dat vele eeuwen lang genoeg ruimte bood voor handelaren, ambachtslieden, en heel veel kerken en kloosters. De stad bloeide en werd rijk. De Stadsbuitengracht werd dan ook in de 16de eeuw versterkt met bastions. Daar profiteren we nu nog van want die brede verdedigingszone werd in de 19de eeuw door Jan David Zocher jr. omgevormd tot een prachtig park.

We lopen langs de singels, stukje Vecht [2], langs kleine aan- en afvoerwateren tussen stad en platteland: het Zwarte water en de Grift [4]. Via het veeartsenijterrein [5] en de Maliebaan [6], het eerste Nederlandse rijwielpad, bereiken we weer de Singel met de oude bomen in hun herfsttooi. Na 8 km zijn we weer bij het vertrekpunt, 500 m van het Centraal Station. Lekker uitgewaaid zwaait iedereen af. Een geslaagde dag.

Bertie Schonk

De route en meer achtergrondinformatie is te vinden op de website van TeVoet onder het tabblad <wandelroutes><TeVoet wandelroutes><TeVoet Wandelroute 016 Stadsbuitengracht Utrecht

Hoge verwachtingen

Wandelen door een muziekwijk

Een wandeling door nieuwe natuur, zoals de Markerwadden, is een spannende zaak. Waarom niet ook eens door een nieuwbouwwijk aan de wandel? Die omgeving kan net zo spannend zijn.

Op de Amsterdamse Zuidas, 'een internationale toplocatie voor wonen, werken en recreëren' kijk je je ogen uit.

Deze stadswandeling begint met een snelle rit onder de stad door: met de Noord-Zuidlijn. Een ritje van 10 minuten in een krakend, piepend, schommelend, maar wel nieuw metrostel met veel anderssprekenden om me heen. Is dit London?

Nee, de metropool Amsterdam, met de bestemming Zuid.

Na het verlaten van het station kom je op het Gustav Mahlerplein.

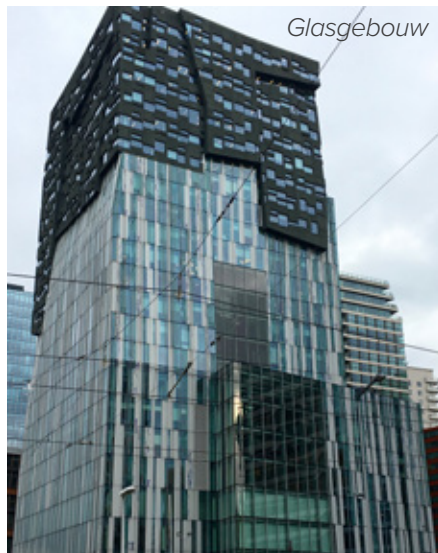
Van zijn symfonieën wordt gezegd dat ze 'groots zijn in hun expressie' en dat weerspiegelt het plein ook.

In het midden staan bankjes: ga zitten en kijk in het rond. Maar kijk vooral omhoog, want dat is het motief in deze wandeling.

De muziekwijk

De groene zones die de Zuidas omringen, doen we op deze wandeling niet aan. Het Nieuwe Meer en de botanische tuin laten we rechts liggen. Het Amstelpark ligt te ver uit de route. Alleen het Beatrixpark komt in aanmerking, want dat ligt op de weg naar het station en brengt je in een volkomen andere wereld. Het contrast dat in muziek zo belangrijk is.

Vanaf het Mahlerplein gaan we rechtsaf de Claude Debussylaan in. De Viñoly-toren (genoemd naar de architect en 95 m hoog) heeft een gigalange trap langs de gevel. Een soort toonladder de hemel in, maar je mag er niet op. Het blijkt een vluchttrap te zijn. Even verderop imponeert het Baker

Glasgebouw

Torens

Hourglass

McKenzie-gebouw: rond & recht & roodbruin. Speelse variaties.

Aan het eind van de straat wacht elegance. Geïnspireerd op beelden van Brancusi heeft architectenbureau Dam & Partners een bouwontwerp gemaakt met een taille. Het roomwitte gebouw (80 m hoog) heet *Hourglass* (zandloper) en krijgt een mix van functies: kantoren, appartementenhotel, restaurant en fietsenstalling.

Torenhoog

Sla links de hoek om en stap - om de drukte te ontlopen - even binnen op nummer 801, het UNStudio-gebouw van 82 m hoog. Een ruime hal nodigt uit om op de banken te gaan zitten en het lichtornament aan het plafond te bewonderen. Alles ontworpen door Ben van Berkel, ja, die van de Erasmusbrug.

De rustige Benjamin Brittenstraat telt veel appartementengebouwen. Ze onderscheiden zich van de kantoorkolossen door geringere hoogte en door het hebben van balkons. Maar daar zit je niet graag als er weer een vliegtuig overkomt. Aangekomen bij het George Gershwinplein - vóór restaurant Bolenius (met ster en moestuin) - linksaf terug naar het Mahlerplein. Nu kun je even leunen tegen de twee giganten die de wijk domineren: de *Symphony Offices*, 27 verdiepingen, 105 m hoog en de *Symphony Residence*, wonen naast het werk. Een ontwerp van Pi de Bruyn.

De vestiging van het hoofdkantoor van ABN AMRO (105 m hoog) in 1999 is het startpunt van de verdere ontwikkeling van de Zuidas. De bank zou bij de gemeente bedongen hebben dat er niet hoger gebouwd zou gaan worden. Volgens de Wikipedia-lijst van Zuidas-gebouwen is dat inderdaad het geval. En ook de in aanbouw zijnde buurman *Valley* (97 m hoog) komt er niet bovenuit. De torens voor wonen, werken, horeca en cultuur worden groener dan groen. 'Innovatief', 'duurzaam', 'vergroening', dat zijn de woorden die op de Zuidas rondzingen.

Aan het eind van de Boelegracht, waar een reiger de wandelaar indringend aankijkt en een aalscholver opvliegt, doemt een rare doos op. Groot, rechthoekig, wit en beplakt met honderden patrijspoorten. Met een afwijkend raam kun je je profileren, moet architect John Bosch gedacht hebben. Het blijkt het Ravel studentencomplex te zijn met 800 woningen. Met de VU op loopafstand geen slechte plek.

Groene doelen

Na een doorsteek door de Barbara Strozilaan komt een spectaculair gebouw in zicht. Het lijkt of er een paar piramides op elkaar gestapeld zijn. Op de gevel staat een rode n. Architectenbureau OMA is hier verantwoordelijk voor het grootste hotel van de Benelux (650 kamers, 4 sterren), een iconisch gebouw, een nieuwe blikvanger voor Amsterdam. Ze zijn wel binnen de hoogtegrens gebleven: 97 meter!

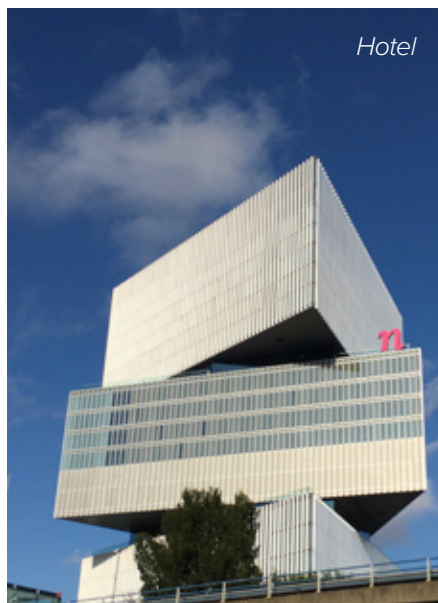
Een jogging- en hondenuitlaatpad brengt ons bij het Beatrixpark, wat helaas ook al door de halsbandparkiet ontdekt is. Veel gekrijs en ook veel loslopende honden. Toch is het een verademing om omgeven te zijn door oud groen. Het park stamt uit 1938. Op de weg naar het station ligt het Goede Doelen Loterijen-gebouw. 'Het meest duurzame van de Zuidas', zegt de receptioniste trots als we even in de hal rondkijken. Een passend eind aan een stadswandeling.

Werken en wonen

De Zuidas is niet langer alleen een zakendistrict met veel advocatenkantoren. De gemeente is bezig er een compleet nieuwe, unieke, duurzame stadswijk van te maken. Er is dan ook volop bouwactiviteit en het stikstofprobleem heeft die niet stilgelegd. Kennelijk geen Natura2000 gebieden in de buurt. In november was de Zuidas nog landelijk nieuws. Voor de

Valley

Hotel

Ravel

< Zo moet het in 2021 worden architect Winy Maas

uitbreiding van station Amsterdam Zuid (dat een tweede CS moet worden) moest het dakdeel van de nieuwe reizigerstunnel op z'n plaats worden geschoven. Een gevaarte van 3 miljoen kilo zwaar, dat gaat steunen op 40 palen. Trein- en autoverkeer lagen een weekend lang plat.

Volgens de site <zuidas.nl> zijn er onlangs vijf bouwprojecten afgerond en zijn er nu 12 in aanbouw. Tot 2030 zal nog ruim 1 miljoen m2 aan gebouwen en voorzieningen gerealiseerd worden. En misschien zal Brexit zorgen voor een extra toevlucht van bedrijven.

Om te lopen

Op de website van TeVoet is een beschrijving van de wandeling te vinden onder het tabblad <Wandelroutes>.

Het gebied is niet groot en met behulp van de City map eenvoudig te doorkruisen.

Die kaart is te downloaden via <hellozuidas.com>, of op te halen bij het gelijknamige kantoor in de WTC-toren aan de noordkant van het station.

Er loopt ook een groene route door het gebied. Ga naar <bewonersplatformzuidas.nl> en klik op Groen, Water & Lucht. Justin Bennett laat je het gebied ontdekken met een geluidswandeling. Op de site <soundtrackcity.nl> vind je de Zuidas Symphony en de kaart bij die wandeling. Met de gratis app kun je ook met oordopjes in de wandeling lopen.

Tekst en foto's: Constance Kemperman

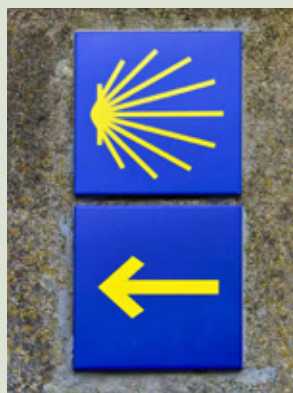
Meerdaagse wandelroutes in Nederland

Pelgrimeren

In Nederland zijn er naast de LAW's en de Streekpaden nog veel andere meerdaagse wandelroutes. In deze serie komen die minder bekende routes aan bod, en wordt verwezen naar meer informatie. Op de website van TeVoet is dit overzicht, met directe links, te vinden onder het tabblad <Routes van anderen>. In de Lopend Vuur van mei 2019 zijn routes in het noorden van Nederland aan bod geweest.

Pelgrimeren en spiritueel wandelen

Pelgrimeren is in. Steeds meer mensen trekken de (stoute) schoenen aan en gaan op pad op de grote pelgrimsroutes, met als meest bekende doelen Santiago de Compostella of Rome. Wandelen in stilte, tijd nemen voor bezinning, voor ontmoetingen met onbekenden. Loskomen van de hectiek van het moderne leven, jezelf hervinden. Pelgrimstochten zijn niet typisch christelijk, ze komen in alle godsdiensten voor. Ze zijn wel omringd met rituelen, om het innerlijke proces te begeleiden. Het Nederlands Genootschap van Sint Jacob geeft dat op haar site mooi vorm. Er is een tabblad 'De weg naar buiten', die gaat over de (wandel)route, en een tabblad 'De weg naar binnen', die gaat over de spirituele reis die wandelaars kunnen beleven. En voor deze weg hoef je niet per se ver weg te gaan. In dit stuk een (niet compleet) overzicht van meerdaagse wandelroutes in Nederland die een spiritueel thema hebben dat aanzet tot bezinning.

Jacobspaden in Nederland: Santiago aan het Wad

In Nederland is er een netwerk van Jacobsroutes. Op de website van het Nederlands Genootschap van Sint Jacob (www.santiago.nl) vind je een inzoombare kaart. Deze routes zijn beschreven in diverse gidsen (zie de webwinkel op de site) en gemarkeerd met een jacobsschelp. Zij sluiten aan

op de grote pelgrimspaden naar Santiago. Maar je kunt ook de andere kant op lopen, naar Sint Jacobiparochie (Friesland), het Santiago aan het Wad.

Hier ligt een pelgrimsinformatiecentrum De Groate Kerk (www.santiagoaanhewad.nl). Het Pelgrimspad (LAW 7), is geen Jacobsroute. Ook geen echte pelgrimsroute, hoewel er wel aandacht is in de gids voor religieuze

plaatsen onderweg. Deze LAW sluit wel in Visée aan op de Jacobsweg naar Santiago.

Pelgrimeren in Friesland

Pelgrimeren in Friesland is hot. Het Jabikspaad (www.jabikspaad.nl) is de historische jacobsroute. Het Odulphuspad is een moderne 260 km lange rondwandeling in Zuidwest-Friesland (www.odulphuspad.nl). Er is een routeboek en app met per traject een (bezinnings) thema, een stempelkaart en een community (op Facebook). En recentelijk is ook het Bonifatius Kloosterpad gepresenteerd: 12 etappes en 13 rondwandelingen, gebruikmakend van het Friese wandelnetwerk. Naast een routegids (Zie pag 19) is er een boek met wandelverhalen 'In het spoor van heiligen en pelgrims' en een website: www.bonifatiuskloosterpad.nl. In Friesland kan overnacht worden in refugio's in Friese kerken (www.aldefrysketsjerken.nl).

Hilligenpad

Dit 102 km lange pad loopt van Enschede (Hof Espelo) naar het retraitshuis de Zwanenhof in Zenderen. Er is een gids en een app (www.landschapoverijssel.nl/routes/hilligenpad-bezinningsroute). De route is gemarkeerd en komt langs 50 plaatsen van geloof en bijgeloof door de eeuwen heen. De Zwanenhof (www.zwanenhof.nl) biedt ook geheel verzorgde pelgrimages aan.

Gelukkigerwijspad en het Geertje Arendpad

Geertje Arend loopt in 1444 van Nijkerk naar Amersfoort waar zij een nieuw thuis vindt in het Sint Agnietenklooster. Op het Geertje Arendpad (18 km) wordt het 'thuisgevoel' onderzocht.

Het Gelukkigerwijspad is een rondwandeling van 125 km vanuit Amersfoort, via Doorn, Rhenen, Wijk bij Duurstede, Odijk, en Utrecht weer terug naar Amersfoort. Het thema is het (beter) leren ervaren van geluk. De kernwaarden zijn: (her)vind je eigen ritme, omarm de eenvoud, ontmoet anderen, schenk vertrouwen en laat de wereld mooier achter. Het pelgrimspakket is je gids tijdens de tocht. Op de website (www.gelukkigerwijspad.nl) vind je naast praktische informatie over beide paden ook achtergrondinformatie met betrekking tot de kernwaarden (onder <Menu><Academie>)

Willibrordpad

Een rondwandeling van 458 km door het aartsbisdom Utrecht, langs één kathedraal (Utrecht) en zeven basilieken. De route is ontwikkeld op initiatief van deze acht rooms-katholieke kerkgemeenschappen. De gids geeft naast de routebeschrijving bezinnende teksten voor onderweg. De route loopt veel over verharde paden/wegen. Meer informatie op www.willibrordpad.nl

Walk of Wisdom

De Walk of Wisdom (www.walkofwisdom.org) is een moderne pelgrimsroute, geopend in 2015. Het is een rondwandeling van 136 km rond Nijmegen, begin- en eindpunt is de Stevenskerk in Nijmegen. De tocht is omgeven met rituelen, zoals 2 keer per maand een vertrekritueel in de Stevenskerk. Er is een pelgrimsveter en een eigen symbool. Het getijdenboek 'Seizoenen van het leven', een boek met 40 miniaturen en teksten levert stof tot nadenken. En desgewenst kun je je voor meer diepgang laten begeleiden door een pelgrimcoach.

Foto: Yvonne Meijer

PeerkePad

De ondertitel van deze tocht is 'Van een heilige naar een zalige'. Het pad is vernoemd naar de zalig-verklaarde Peerke Donders, die als missionaris leefde onder verstoten melaatsen in Suriname en zelf ook aan deze ziekte stierf. De route (totaal 162 km) loopt van Tilburg (de geboorteplaats van Peerke Donders) naar Wittem in Zuid-Limburg. Het Klooster Wittem (www.kloosterwittem.nl) is nog zeer bruisend. Naast een bedevaartsplaats voor de heilige

Gerardus Majella en de Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand is het in bredere zin 'een pleisterplaats voor de ziel'. De route is verdeeld in 7 etappes. In iedere etappe wordt aandacht besteed aan een bepaald thema van de 'zeven werken van barmhartigheid'. De in 2018 verschenen vernieuwde gids bevat wandelkaarten, foto's, bezinningsteksten en een lijst met overnachtingsmogelijkheden. Meer informatie: www.peerkepad.nl

Pelgrimswandelingen in Limburg

Het katholieke Limburg kent een rijke traditie van pelgrimeren en van bedevaartsplaatsen. De Stichting Pelgrimspaden en Voetpaden (www.spvlimburg.nl) organiseert nog steeds regelmatig groepswandelingen

naar pelgrimsoorden. Daarnaast geven zij boekjes uit met pelgrimswandelingen. De tocht van de Sint Servaasbasiliek in Maastricht naar de benedictijner Abdij in Maria Laach (Vulkaneifel) is 180 km en doet onderweg diverse imposante abdijen aan. Korte pelgrimstochten (rondwandelingen van heen- en terugtocht, totaal 15-27 km) vanuit Limburg

naar een bedevaartsplaats in België of Duitsland zijn te vinden in de gids 'Bidden bij de bureu'.

Alice Drenthe

TeVoet-Nieujaarswandeling

Op zaterdag 18 januari organiseert de regio Zuid-Holland de traditionele Nieujaarswandeling. De start is deze keer in Schiedam. Zet het vast in je agenda. Nadere details vind je rond de jaarwisseling op de website.

De paden op...

Een pad ontstaat door erop te lopen (Zhuang Zi)

In de afgelopen periode verschenen er weer diverse publicaties die inspireren om nieuwe paden te ontdekken.

De mooiste wijnwandelings in Nederland - Mariëlla Beukers & Wanda Catsman

Deze gids met 10 rondwandelingen wil je laten proeven van en ruiken aan de Nederlandse wijnbouw. Moest je daarvoor 40 jaar geleden nog naar het uiterste puntje van Zuid-Limburg, nu zijn er al wijndruiven aangeplant in Drenthe en Friesland.

De gids is opgezet volgens beproefd recept: praktische info, een kaart met schaal aanduiding, de routebeschrijving en veel achtergrondinformatie. De routes van 10 tot 16 km liggen in de oostelijke helft van Nederland, met Buren (Betuwe) en Dreischor (Schouwen-Duiveland) als uitzondering.

Als je een wandeling kunt beëindigen met een glas wijn op het terras van de wijngaard, waarom nog naar Frankrijk? Vinologe Beukers en wandelblogster Catsman wijzen je de weg. Routebeschrijving en kaart zijn ook te downloaden: <www.wandelzoekpagina.nl>, zoek op wijnwandeling.

€ 16,95, gegarandeerd onregelmatig.nl

Bonifatius Kloosterpad - Fokko Bosker

In het voetspoor van heiligen via knooppunten, kloosterrondes en veenhopen: waar zijn we? In het 'wilde' oosten van Fryslân. Je kunt pelgrimeren van Schiermonnikoog tot Wolvega: van Wad tot woud. De dikke gids (158 blz.) telt naast de 12 etappes van het Kloosterpad (220 km tussen Dokkum en Wolvega) ook nog 10 rondwandelingen en de kloosterronde Buitenpost. Ze staan doorelkaar en dat is niet handig. Ook een minpuntje is dat de schaal van de kaarten kan verschillen.

De routebeschrijving is minimaal, maar dat kan ook want het pad volgt de knooppunten van het wandelnet Fryslân (zie <www.marrekrite.fr> voor de overzichtskaart). De beleving van de natuur en cultuur onderweg wordt door Bosker uitgebreid verwoord, alsmede de geschiedenis. Dit is de derde gids in de serie 'De wandelknooppuntenreeks'.

€ 17,90, noordboek.nl

Via Belgica - Romeins Zuid-Limburg

Via Belgica is de naam van een 400 kilometer lange oude Romeinse heirbaan, die liep van het Franse Boulogne-sur-Mer via Maastricht naar Keulen.

Via Belgica is ook de naam van een langeafstandswandeling van 70 km van Maastricht naar Rimburch. De wandeling laat je kennismaken met Romeins Zuid-Limburg. De dikke gids bevat de wandelroute, maar ook Romeinse recepten, veel beeldmateriaal en essays. De website <www.viabelgica.nl> biedt de wandeling, verdeeld in 5 routes, als download. Ook zijn daar nog meer wandelingen te vinden, zoals 'Romeinse bedrijvigheid in Bocholtz', waar de bakker nog Romeins brood bakt. Met de gratis app navigeer je door het gebied, met als extra's audiofragmenten en videoboodschappen.

€ 12,00 meer informatie op www.viabelgica.nl

Met lichte tred - Ton Lemaire

Dit boek van 228 pagina's, met 233 noten en een literatuurlijst van 112 titels van filosofen, kunstenaars en schrijvers is bestemd voor ná de wandeling. Als u onthaast op de bank plaats neemt. Filosoof en antropoloog Lemaire (1941) zegt zelf: "Dit boek is behalve een hommage aan lopen en wandelen, tevens een 'wandeling' door onze cultuurgeschiedenis (...) die uitloopt op een analyse van onze tijd."

Lemaire doet dit in 14 hoofdstukken die verhalen over de Franse romantiek (voorloper Rousseau), de Duitse Wanderlust en een fervente dichter/wandelaar als de Brit Wordsworth. Lemaire meent dat het romantische wandelen kan fungeren als tijdelijke ontsnapping aan een turbulente wereld: wandelen als stilzwijgend protest, met de wandelaar als rebel. Kritiek op onze leefwereld wordt niet geschuwd. En als laatste een oproep: "Wandelaars uit alle windstreken, weest weerbaar en blijft wandelen!"

€ 22,99, amboanthos.nl

Nieuws

Maastunnel gesloten

Na de intensieve opknappbeurt van de tunnel voor auto's, is nu de fiets- en voetgangerstunnel aan de beurt. Zeven maanden duurt het voor de fietsers en wel elf maanden voor de wandelaar. Een (gratis) veerpont zal zorgen voor vervoer naar de overkant. Er wordt drie keer per uur heen en weer gevaren. De Maastunnel, geopend in 1942, is de oudste afgezonken tunnel van Nederland. Dagelijks maken er ruim 5000 fietsers, bromfietzers en wandelaars gebruik van. Dat wordt druk op de pont.

Rotterdam

Kloosterpad

Op 15 november j.l. nam de commissaris van de Koning in Fryslân, Arno Brok, een exemplaar van de wandelgids Bonifatius Kloosterpad in ontvangst. De overhandiging fungeerde tevens als de opening van dit nieuwe streekpad dat oude kloosterlocaties tussen Dokkum en Wolvega verbindt. De routebeschrijving van het pad is ook op internet te vinden: <www.bonifatiuskloosterpad.nl>.

De nalatenschap van heiligen, monniken en pelgrims levert boeiende en inspirerende verhalen op. Voor Fokko Bosker aanleiding om naast de wandelgids een tweede boek met wandelverhalen te publiceren bij uitgeverij Noordboek. De overhandiging vond plaats in de oudste pelgrimslocatie van het noorden, t.w. de Bonifatiuskapel in Dokkum.

Bezoekerspunt Sophiapolder

Natuureiland Sophiapolder

Midden in de getijdenrivier De Noord ligt het natuureiland Sophiapolder. Die plek is alleen bereikbaar met een voetveer vanaf Hendrik-Ido-Ambacht. Het Zuid-Hollands Landschap

biedt een paar keer per jaar de mogelijkheid om er rond te struinen. Komende winter zijn er drie bezoekdata: 28 december, 25 januari en 22 februari. Kijk op www.zuidhollandslandschap.nl voor bijzonderheden. Vergeet dan niet om ook 'Wandel- en fietsroutes' aan te klikken. Daar vind je mooie natuurroutes.

Fiets-&Wandelbeurs 2020

Van 28 februari t/m 1 maart 2020 is de Jaarbeurs in Utrecht the place to be. Dan is ook bekend welk pad/welke route de titel 'Wandelroute van het Jaar' mag dragen.

Genomineerd zijn de volgende zes:

- Gilbert van Schoonbekepad
- Streek-G.R.pad Waas- en Reynaertland
- Pronkjewailpad
- Wandelnetwerk Diemerscheg
- Nieuw Waterliniep pad
- Wandelnetwerk Demer en Dijle

Pronkjuweelpad

Wijnleerpad

Wahlwiller heeft het predicaat 'wijn dorp' gekregen. Naast het jaarlijkse wijnfeest met proeverijen van de lokale wijnen, is er nu een bewegwijzerde wijnroute geopend: de eerste Limburgse Route des vins! Een educatieve route van ± 10 km door het Zuid-Limburgse heuvelland langs vijf wijngaarden. Volg het druivensymbool langs de weg en vermeerder uw kennis over Nederlandse wijn. Download <www.visitzuidlimburg.nl/routedesvins>

Wijnleerpad